

Hjalmar Branting: Tal vid riksdagsbehandlingen av rösträttsreformen 1918

Talare
Hjalmar Branting
Partiledare

Datum
17 december 1918

Plats
Stockholm

Tiden har ridit fort, mina herrar, sedan den vårdag, för ett och ett halvt år sedan, då här uti denna sal å det socialdemokratiska partiets vägnar riktades till den dåvarande högerregeringens statsminister en interpellation, huruvida icke omständigheterna även efter hans mening krävde upptagandet av en demokratisk författningsrevision här i vårt land. Det är blott ett och ett halvt år sedan dess, men huru ofantligt mycket har icke redan skett? Och nu stå vi i dag vid den avgörande vändpunkten, då det skall visa sig, därest kamrarna följa utskottets förslag, som man har all anledning att hoppas och förmoda, att resultatet av dessa års arbete verkligen omsider kan inkasseras av den svenska demokratin. Sedan dess ha vi ju fått de allmänna val, på vilka man pekade våren 1917 såsom de, vilka skulle bli utslagsgivande. Och fastän den senaste ärade talaren själv var inne på tanken om att det skulle krävas ytterligare nya val, innan någonting borde göras, så kunde han dock uti fortgången av sitt anförande icke vägra sitt erkännande av att dessa 1917 års allmänna val visade redan de en partiklyvning i vårt land, som gick så, att ungefär två tredjedelar av valmanskåren krävde en radikal demokratisering, medan blott en tredjedel ännu stod densamma emot. Dessa val förde, som vi alla känna, den vänsterregering från de båda samverkande vänsterpartierna till makten, vilken nu har framfört det förslag, som blivit utgångspunkt för det föreliggande, av utskottet framlagda förslaget. Det har skett uti samverkan hela tiden med den folkmening, som på det bestämdaste krävde, att denna fråga omsider skulle lösas uti vårt land. Men det har likväl kommit, som vi alla känna, under den urtima riksdagens gång någonting nytt till. Det har kommit en ny våg, starkare än någonsin, av den demokratiska flodbölja, som redan våren 1917 satte alla sinnen uti brand, och som redan då visade, att här var någonting nytt, som förestod, att det gamla icke kunde förbli sådant, som det hade varit förr. Det är ju så, att vi i detta ögonblick leva i en helt annan värld, herr Lindman, än den, varuti vi gingo in för några år sedan, då ännu högern satt vid styret. Det har ju hänt så ofantliga ting sedan dess. Detta världskrig, som har tagit sin fortgång längre, än någon hade väntat,

detta världskrig, som syntes under vissa tider kunna konsolidera de gamla makterna uti samhället, detta världskrig har efter alla de massor av oskyldiga offer, som det har krävt, slutat med att som offer till sist sluka dem, vilka bära ansvaret för dess utbrott och dess fortsättande. Det är sådana fakta, som ha revolutionerat världen. Det är de, som göra, att vi nu stå inför en annan situation än den, som vi förut haft. Redan den ryska revolutionen för ett och ett halvt år sedan satte världen i skakning. Men nu, när man ser den tyska revolutionen, ser den uti sin konsolidering med denna fullständiga omvälvning av allt, som förut där varit uppsatt och högt, ja, då förstår man, att det ej kan i något land, som står i så nära kontakt med detta Centraleuropa, som Sverige genom sitt läge alltid gjort och alltid måste göra, få förbli på samma sätt som förut. Jag är viss om, att det svenska folket skulle ha känt det som en förödmjukelse, därest vi stannat fullkomligt efter i våra gamla positioner med avseende på författningsfrågan och folkstyrelsens förverkligande, om vi skulle ha stannat där, när sådana jättesteg tagits runt omkring oss, om vi skulle ha varit de enda, som i en isolering, jag vet icke på vad sätt åstadkommen, kunnat förbliva oberörda av sådana händelser! Det är därför, som vi alla känna, och som det är förunderligt, att högern icke vill öppet erkänna, att det varit icke blott regeringens rättighet utan dess skyldighet gentemot hela tidsläget att begagna alla lagliga möjligheter, alla framkomliga medel för att låta det svenska folket vid detta tillfälle taga ett avgörande steg fram mot den demokratisering, som detsamma på grund av sina egna inre förhållanden så länge krävt, men som efter en sådan jättestöt utifrån ytterligare måste skjutas fram i förgrunden. Ja, det fanns vid detta tillfälle, när regeringens förslag förelåg, och när folket samlade sig omkring detsamma, när över allt ifrån hela vårt land de bestämda kraven kommo sammanflytande till förtroendemännen för det socialdemokratiska arbetarpartiet från dessa mer eller mindre utestängda arbetarskaror, att nu måste någonting ske, att nu vore tiden inne, då även här det skulle ske, som man fordrat och begärt så länge – när dessa krav kommo, då måste vi också säga oss, att här kunde icke längre få dröjas, här måste det ske och ovägerligen ske så, att verkligen en demokratisering komme till stånd, och att den komme till stånd, utan längre uppskov, än som vore nödvändigt, för att allt detta skulle ske inom laglighetens rāmärken. Det fanns, när utskottet inför den situationen sammanträdde, två vägar, som man kunde tänka sig att gå. Den ena var att utskottsmajoriteten tog regeringens begränsade förslag, vilket var, som det här framhållits, i vissa stycken en kompromiss emellan olika uppfattningar, och som lämnade åt sidan vissa delar av den stora demokratiseringen, visserligen med övertygelse om, att det väsentliga var med och att vad som ännu var kvar skulle

lätt kunna göras efteråt. Det fanns möjlighet att taga detta precis sådant, som det förelåg, sådant som det utgjorde det samlande fälttecknet i folkrörelsen kring dessa frågor, att stå orubbligt på denna ståndpunkt och kräva av högern fullständig underkastelse under detta, varuti den icke funnit igen något av sin åskådning i dessa stridsfrågor, utan som var helt och hållet främmande för dess uppfattning. Det hade varit att gå stridens väg in i det sista, det hade varit, att man skulle ha fordrat, att, eftersom inom vänsterpartierna ett slags uppgörelse var gjord och samling skett, man borde hålla på denna uppgörelse trots de ofullkomligheter, varmed varje sådan uppgörelse måste vara behäftad ur rent principiellt demokratiska synpunkter; man hade kunnat kräva, som jag sade, att detta skulle tagas helt och utan omständigheter. Och jag skall icke förneka, att det fanns åtskilligt, som talade för att man kunde ha gått och att man borde ha gått den vägen. Det fanns helt visst och finnes helt visst inom vårt folk så många bittra minnen från högerväldets dagar, så många av reformkrav, som ha skjutits undan, långa tider fått stå tillbaka, och när de omsider beviljats, återkommit i ett skick, som kanske ofta nog alltför litet påmint om det ursprungliga. De ha kommit beskurna på många av de värdefullaste delarna av desamma, och man har icke kunnat få fram genom själva det förfaringsätt, som här i riksdagen varit det typiska, känslan av att här har helt och fullt ett reellt vänsterkrav lyckats vinna beaktande. Det har alltid passerat första kammarens skärseld, och resultatet har blivit en förminskning, kanske icke alltid så mycket i kravets realitet, men en förminskning i själva det affektionsvärde, varmed dess form omgav detsamma för dem, som det låg allra närmast om hjärtat att föra det fram. Javäl, det var tydligt, att med dessa bittra minnen var det mången, som måste känna det så, att nu hade vi kanhända ändå här ett tillfälle att få en revanche för så många gånger hos oss krossade illusioner. Och vi minnas, hur vid stora och viktiga tillfällen, som icke ligga så långt tillbaka i tiden, högern sannerligen, när den begagnade sin maktställning, ingalunda ville taga hänsyn till vänsterns fordringar på att också få beaktande för sina synpunkter, utan den stod bestämd och krävande, att detta skall genomföras "nu, omedelbart och i ett sammanhang", den stod bestämt krävande på ett sätt, som vi icke ännu kunna ha glömt och som måste bringa vissa minnen att vibrera hos oss. På samma gång var det ju så, att det var intet tvivel om att förstakammarmajoritetens ställning var, som nu också herr Lindman öppet uttalade, undergrävd. Vi kände att den stod uti en ställning, där en mycket stark stöt inifrån och utifrån, från en folkmening, som utan att överskrida laglighetens gränser dock gjorde på det bestämdaste sätt sin vilja klar inför första kammaren, måste verka – ja, den stod så, att man kunde säga, att inför en sådan påtryckning är det väl sannolikt, att

den icke hade stått emot, utan kanhända i en eller annan form ändå funnit det förståndigare att uppgiva motståndet och låta händelserna ha sin gång, utan att den motsatte sig i det allra sista. Och hade allting under en sådan sakernas utveckling kunnat hållas inom de gränser, som vi önskat hela tiden, inom laglighetens gränser, hållas inom sådana gränser, oberoende av och utan att störas av allehanda utgjutelser och upphetsning från de mest oansvariga elementen, ja, då är det sannolikt, att man kunnat gå fram den vägen och stått i detta ögonblick lika väl framme vid den fulla demokratins genombrott, som jag hoppas, att vi om några timmar skola göra på den andra vägen. Men det bör också sägas ifrån, att det fanns skäl, som talade emot detta. För var och en som ser på dessa ting i det historiska perspektiv, som man bör se dem i, är det dock icke i första rummet ögonblickets lidelser hos de stridande, tillfredsställelsen hos dem, som varit med och skiftat hugg, att nu få riktigt ge motståndaren igen – det är inte sådant, som bör stå i förgrunden. Det viktigaste måste vara själva det faktum, att här skedde det demokratiska genombrottet på ett sådant sätt, att verkligen demokratin visste att det, efter det detta inträffat, inte längre kan vara tal om att några privilegierade minoriteter förmå att sätta sin vilja mot en bestämd och utpräglad folkmening. Det är däruti, som dock huvudsaken ligger, och det är det syftet, som vi måste i främsta rummet vinna. Vi måste säga oss, att för det framtida arbetet inom nationen, som skall utföras just på demokratins grund, av alla partier och grupper på denna gemensamma basis genom ömsesidig påverkan på varandra i inbördes tornérkamp, kan det givetvis vara skäl att överväga, att man icke från början går till en sådan nyordning av det svenska demokratiska samhället, att betydande och avsevärda grupper av vårt folk gå in i denna nydaning med en känsla av bitterhet över att icke ha fått den allra minsta möjlighet att få något av de synpunkter beaktade, som de betrakta från sin hela åskådning såsom viktiga och grundläggande för ett gott samhällsarbete. Det kan finnas skäl för den, som icke inriktar sina strävanden på alltför kort sikt, att se på dessa ting också och att verkligen se till vid arbetet på det nya Sverige, som skall grundläggas, att man kan komma till detsamma i större skaror än enbart de, som strömma fram såsom majoritet från den ena sidan, att man således kan vinna något mera än blott en partiseger, att man håller också ständigt blicken fast vid att här gäller det fosterlandets gemensamma angelägenheter. Ja, på demokratiseringen kunde ingenting eftergivas. Denna demokratisering, den måste ske så radikalt, så grundligt, som regeringens förslag för sin del gjorde den, så att det inte blev någonting kvar av det gamla privilegieväldet. Det kunde heller ingenting eftergivas på den punkt, som synes ha inom högerkretsar vållat inte den minsta svårigheten, nämligen

just den snabba takten i detta demokratiseringsarbete. Men i fråga om formen kunde det möjligen tänkas jämkningar från regeringens förslag, sådant som det förelåg. Detta var ju dock blott ett uppslag bland flera tänkbara för att betrygga demokratiseringen. Det kunde tänkas på vissa punkter ändringar. Det kunde tänkas, att utvidgningar kunde ske, att demokratiseringen kunde göras fullständigare, men att, när detta skedde, måhända också ett eller annat av önske- målen från den andra sidan kunde vinna något av beaktande. Ja, överhuvud taget kunde man således säga, att i det långa loppet kunde det vara mera skäl att marschera in gemensamt i den nya salen, där det svenska samhället skall inrätta sig, än att tränga sig ditin över nedtrampade söner av samma land, som trampas ned, därför att de velat endast till en del och endast ofullständigt öppna dörren för de andra. Det fanns således skäl att överväga, vilkendera vägen man ville gå, och det fanns goda skäl för att den väg beträddes, som utskottet som bekant till sist valde. När jag nu sagt detta, vill jag på det allra bestämdaste understryka, att från det socialdemokratiska partiets sida har man icke på något sätt givit på hand, att man är nöjd med den anordning, som här har blivit träffad. Det socialdemokratiska partiet har ett program som pekar utöver vår nuvarande författnings ram i flera avseenden. Det pekar fram mot den organisation och den ordning av samhällenas författningar, som alldeles uppenbart är en ganska nära framtid, där den demokratiska republiken kommer att bli den allmänna och gängse inom de civiliserade staterna, inom de allra flesta länder både i Europa och andra världsdelar. Det är alldeles uppenbart, att vi även i vårt land komma att ställas inför sådana frågor som de om enkammarssystemet och om själva anordningen av den högsta verkställande makten. Men var och en, som vill se på dessa ting sådana de äro, måste ju säga, att i denna stund äro dessa frågor inför vårt folk ännu icke så genomdiskuterade, ännu icke så klart framlagda, att man kan säga, att här finnes en bestämd och utpräglad folkmening, som tager parti för det ena eller för det andra. Det är t.ex. mycket lätt att säga enkammarssystem. Men vad menar man därmed? Somliga mena att det endast skall finnas en kammare, som med enkel majoritet avgör allting. Andra anse, att ett sådant system skulle kunna medföra för demokratin själv mycket stora olägenheter genom tvära kastningar i många avseenden. De kräva då ett system sådant som i vårt demokratiska broderland Norge med t.ex. 2/3 majoritet för vissa viktiga avgöranden. Ja, vilken väg vill man då gå? Det finns mellanvägar tänkbara, och det finns andra möjligheter, och det kan vara ofantligt svårt att säga, huruvida ett folkflertal vill gå den ena eller den andra vägen. Vidare finns det sådana tvåkammarssystem tänkbara, som i själva verket giva åt demokratin fullt ut samma möjligheter att göra sin vilja gällande som

åtminstone vissa former av enkammersystem. Men vi stå ju blott vid begynnelsen av hela denna diskussion. Det gäller ju nu för den svenska nationen att på den demokratiska författningens grund på grundval av allmän och lika rösträtt i kommunalt och politiskt hänseende ordna om sitt hus. Den har nu verkligen möjlighet att genomföra de ytterligare förändringar den finner önskvärda och att göra dessa förändringar, utan att någon som helst privilegierad minoritet kan hindra deras fullföljande, så snart meningen är stadgad och klar inom nationens flertal om den väg, man skall slå in på. Vi stå, som jag sagt, med fria händer, men vi stå i själva verket framför en uppgift, som ännu icke är löst och som kommer att kräva sin tid att lösa och som på samma gång enligt sakens natur icke längre kommer att till den grad ställa sig i centrum för alla överväganden, som hittills författningsfrågorna i vårt land ha gjort, så länge som vi ännu icke hade demokratin fullbordad i vår författning. Det blir i stället andra frågor, som nu träda starkare i förgrunden, frågorna om huru nationens medarbetare och medborgarinnor skola ordna sina sociala förhållanden på ett sätt, som kan vara tillfredsställande för det stora flertalet. De frågorna komma att präglä nästa valrörelse här hos oss, efter min övertygelse mycket mera än författningsfrågorna komma att göra det, just därför att nu finnes dock, därest detta antages, möjlighet till ett demokratiskt genomförande av flertalets vilja. Och då blir det till realiteterna, till själva de sociala spörsmålen, som vi ha att taga ställning. När vi se, huru söder om Östersjön den sociala republiken proklameras, när det socialdemokratiska partiet där synes komma att bli det ledande och i rask takt med klokhet och besinning företager de nödvändiga socialiseringsåtgärderna, då förstår man, att vårt folk sannerligen icke kommer att vilja dröja att även följa med, när de stora folken gå fram i världen i avseende på sociala reformer. Vi hörde nyss från regeringsbanken – vi kunna med glädje konstatera det – att den gamla agitationen från vårt partis sida för lagstadgad 8-timmars arbetsdag nu lett så långt, att det kommer ett regeringsförslag till nästa riksdag, som vilar på denna lagstadgade 8-timmars arbetsdags grund och som synes klart och bestämt komma att kräva dess genomförande, endast med de övergångsåtgärder, som var och en, vilken sysslat med dessa ting, måste säga sig alltid skola bli nödvändiga. Ja, det är sådana frågor, som komma att skjutas fram jämsides med dessa andra frågor, som vårt parti hela tiden haft framme och fört fram i den offentliga diskussionen och i riksdagen, dessa frågor om samhällets övertagande av naturrikedomarna, eller att man skall tillse, att det icke längre får bli de enskilda kapitalsammanhopningarna, som upphäva sig till feodalherrar gentemot hela den arbetande befolkning, som skrapar samman rikedomar åt dessa stora bolag,

och annat mera. I alla dessa frågor ha vi ett fält för vår verksamhet, så rikt att man kan vara förvissad om att där kommer folkets sunda instinkt att för den närmaste framtiden lägga tyngdpunkten för sin verksamhet och sina krav. Vi ha således nu att se till, att den reform, som nu är ifråga, genomföres på sådant sätt, att vi kunna begagna alla de möjligheter, som stå vårt parti öppna att fördjupa insikten om de vägar, som vi böra gå för att så snabbt som möjligt åstadkomma bättre förhållanden för det stora folkflertalet. Kunna vi inrikta våra strävanden i den riktningen, ja, då skall också vårt parti visa, att det icke blott kunde föra det svenska folket i väsentlig mån fram till att öppna dörrarna för demokratin. När det kom till demokratins förverkligande, då först vidtog det program, efter vilket vi nu ha att gå ut och arbeta. Då vidtogo de fordringar vårt parti har ställt upp, som kräva arbetets rätt gentemot det samlade kapitalets synpunkter, då ville vi i allt större utsträckning med tillträdandet av den makt, som arbetarklassen besitter politiskt i det demokratiserade samhället, och med tillhjälp av dess organisationer förverkliga alla möjligheter för arbetarklassen att komma till en människovärdig ställning, till en sådan ställning att verkligen frukterna av dess arbete komma på ett helt annat sätt än nu denna klass och hela det arbetande folket självt tillgodo. Den vägen är det vi ha att gå, och nu ligger den vägen i det avseendet öppen för oss. Jag kan icke underlåta att till sist bedja er att med mig kasta en blick på huru förhållandena skulle ha gestaltat sig, därest man inom utskottet icke hade velat gå den försonlighetens väg, med vidhållande av demokratins orubbliga huvudlinje, som man har slagit in på. Det hade, som jag sade i början, helt visst varit möjligt att genom ytterligare kraftansträngningar tvinga fram en reform i full enlighet med regeringens förslag, kring vilket man från början ute i landet samlade sig. Det hade varit möjligt – men under vilken upphetsning, under vilka lidelser! Och vilka svårigheter hade det icke varit förenat med under en tid sådan som denna att vinna möjlighet till att hålla hela den sjudande folkrörelsen inom gränserna för lag och ordning! Var och en förstår, vilka samhällsvärden man då skulle ha riskerat genom att välja den vägen, nära intill den inbördes sammandrabbningens avgrunder, i stället för att nu vägen ligger öppen och klar fram till demokratins mål långt från dessa vådor och farligheter. Jag tror, att vi lite var, även vi, som icke skulle tvekat, därest den väg, som nu valts, hade befunnits oframkomlig genom ett oresonligt motstånd, vi som icke skulle tvekat att då taga riskerna av den andra marschen nära bråddjupet, vi kunna ändå alla vara glada över att det har kunnat i vårt gamla kultursamhälle besparas oss att gå den vägen, besparas oss de riskerna, besparas arbetarklassen de offer, som trots allt säkert skulle ha kommit att påläggas densamma, om icke på annat sätt, så

genom åtskillig förlust av arbetsinkomster mitt under kris- och dyrtid, och som kanhända hade så lätt gått ut i ännu mycket värre och svårare offer än detta. Nej, de, som nu råda arbetarklassen att icke taga detta förslag, därför att det är behäftat med vissa brister, vilkas tillvaro ingen från vänsterhåll bestrider, de, som nu tillråda en sådan politik, de göra sannerligen arbetarklassen en björntjänst. Och de göra sannerligen inte heller sin sak bättre därigenom, att en del utav dem i obetänksamhet slungar mot oss, som sökt att här vinna det för arbetarklassen bästa på den minst farofyllda vägen, beskyllningar för förräderi och för svek mot våra ideal. Vi stå fast vid våra ideal. Vi ha icke, jag upprepar det ännu en gång, på minsta sätt låtit våra händer bindas i den kamp, som förestår för att alljämt föra fram våra socialistiska och demokratiska ideal helt och fullt. Men vi ha ansett, att såsom sakerna nu ligga här i riksdagen, såsom förhållandena ligga mellan de olika partierna i landet, var denna väg en framkomlig väg, och den borde därför väljas. Regeringen har för sin del givit sin anslutning till densamma, under uttalande utav betänkligheter, men på samma gång under framhållande utav att det stora, som vinnes, dock så långt överväger de betänkligheter som på enstaka detaljpunkter måste resas. Och jag är också övertygad om, att, när vi nu hörde, hur man från högerhåll, under uttalande visserligen utav sina starka klagomål över att ha blivit pressad så långt i eftergift, likväl ansett sig böra för det helas skull godtaga detta, ja, då böra ifrån det socialdemokratiska arbetarpartiets sida betänkligheter icke kunna möta att nu enligt sluta upp om detta utskottets förslag. Vi ha för framtiden våra ideal utstakade längre bort än detta, som det nu är fråga om att stadfästa uti vår lagstiftning. Men det är en sak. En annan sak är, att vi nu ha möjligheter att dock kunna komma fram till slutet på den stora, långvariga kamp, som ända sedan socialismens början här i landet och särskilt sedan 1890-talet har förts i vårt land för demokratiseringen. Det steg, som man nu står i begrepp att taga, med den lika och allmänna kommunala rösträttens införande och med de löften, som äro givna även från högerhåll om utvidgningar utav den politiska rösträtten, kan icke rimligen jämföras med något annat av de föregående stora steg, som tagits i författningsfrågorna, än med det, som skedde, då den gamla ståndsorfattningen begrovs. Ty det är dock så, att det, som gjort förbittringen och harmen och missnöjet utav alla olika gradationer mot den hittillsvarande första kammaren, har varit dess ställning att vila på en privilegierad grund. Den grunden ändrades 1907, men den borttogs icke. Den var fortfarande de privilegierades kammare. Ännu i våras förklarade första kammaren, att varken om den lika rösträtten i kommunalt hänseende eller om kvinnorösträtten eller om streckens väsentliga borttagande kunde det alls vara tal – var och en förstår

ju, vilket öde ett krav på streckets avlägsnande skulle ha rönt i våras, om det då kunnat framläggas utav regeringen. När vi besinna, hur man då stod och hur det nu finnes möjligheter att, blott ett halvt år därefter, få allt detta genom blotta anslutningen till detta förslag, varom väsentlig enighet nåtts i utskottet, skulle det vara ansvarslöst handlat, om det svenska socialdemokratiska arbetarpartiet icke för sin del ginge med på den uppgörelse, som här bjudes och som ligger inom räckhåll. Vi ha alltid i hela vår politik sökt driva det uppnåeliga till gagn för arbetarklassen. Det har vi gjort på det fackliga området likasåväl som på det politiska, och arbetarklassen har i stort sett funnit sig väl därutav. Nu vill det till, att vi i ett viktigt avgörande ögonblick icke släppa samma grundtanke, som har varit ledtråden i vår politik förut. Nu skola vi också inkassera, mitt uppe i denna stora tid, det som är Sveriges arbetares vinst utav den rörelse, som de själva ha igångsatt, nämligen att demokratiseringen föres i hamn, att den gamla kampen för likställighet mellan de hittills nedtryckta klasserna och de andra på det politiska och kommunala området slutar med fullständig seger för jämlikhetstanken. I den andan, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag. (Andra kammaren, 17 dec. 1918)

Taggar

1910-tal, 1918, Man, Politiska tal, Rösträtt, Socialdemokraterna

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/hjalmar-branting-tal-vid-riksdagsbehandlingen-av-rostrattsreformen-1918>